

Стеблівський державний літературно-меморіальний будинок-музей
І. С. Нечуя-Левицького

Білоцерківська централізована бібліотечна система

Білоцерківський краєзнавчий музей

Білоцерківське міськрайонне об'єднання ВУТ "Просвіта"

Товариство охорони старожитностей Київщини

Білоцерківська міська організація
Українського товариства охорони пам'яток історії та культури

Студії
над життєписом
Івана Нечуя-Левицького

Упорядник збірника *Євген Чернецький*
Редактор *Володимир Іванців*

Поштова адреса Видавництва ТОСК:
Євген Чернецький
а/с 526, м. Біла Церква,
Київська область,
09117 Україна

Студії над життєписом Івана Нечуя-Левицького. — Біла Церква:
Товариство охорони старожитностей Київщини, 2000. — 38 с.

Видано накладом
Товариства охорони старожитностей Київщини
та
Євгена Чернецького

Змакетовано та надруковано

ЗМІСТ

Від Видавця

Нечусвими місцями

Скеля Спас

Родовід

Євген Чернецький. Левицькі в Стеблеві (1793-1905). Родовід

Біографія

Олексій Стародуб. Білоцерківські друзі Івана Нечуя-Левицького (нотатки до однієї фотографії)

Спадщина

Сергій Хаврусь. Будівничий українського слова (Духовний Громаді України)

Від Видавця

Маючи на меті систематичне видання розвідок про життя, творчість та родовід Івана Нечуя-Левицького в окремому збірнику, Видавець зупинився на структурі, вживаній самим Нечуєм, що відбилося і в назві цього видання.

Зазвичай Нечуєві життєписи розпочинаються доволі розлогою замальовкою стеблівських краєвидів та місцин і далі по тексту розкидані яскраві зариси міст, містечок, сіл і природи, які відбилися в Нечуєвій пам'яті. Цій частині життєписів присвячується розділ "Нечуєвими місцями", в якому ми вирішили подавати по одному Нечуєвому опису, супроводжуючи його сучасною світлиною. В майбутньому описи і світlinи мають скласти окремий путівник.

Далі життєписи продовжуються розповідями письменника про його рід, причому автор звертається як до родоводу Левицьких, так і родів, споріднених з Левицькими по жіночій лінії. У відповідності з цим розділ збірника "Родовід" присвячений саме родоводу Івана Семеновича Левицького.

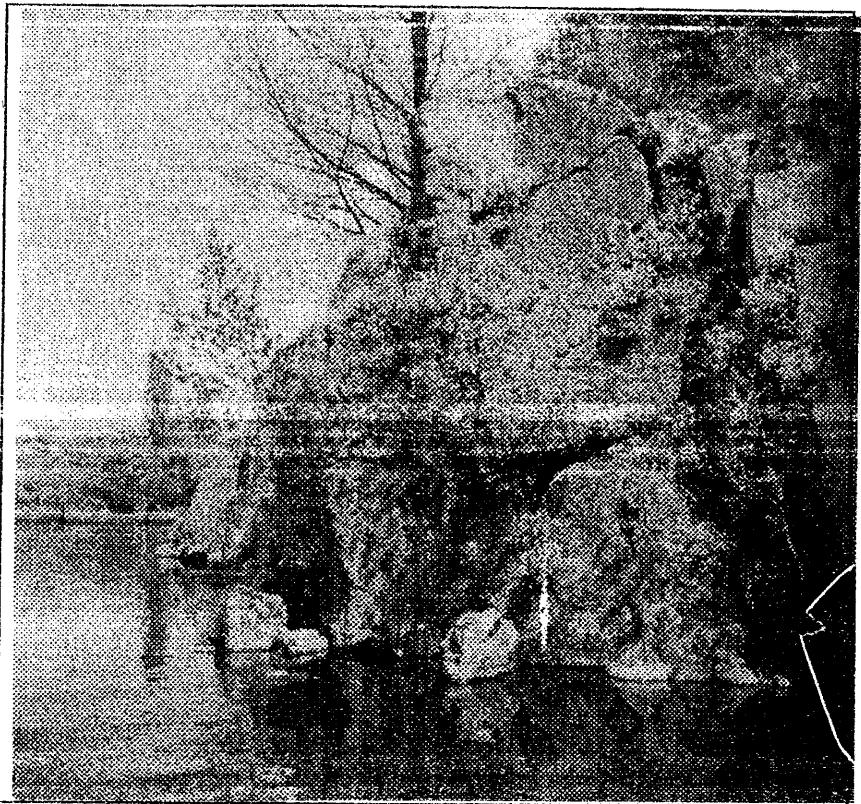
Головною інформативною частиною життєписів є біографія Івана Нечуя-Левицького, яка, власне, і була приводом до їх створення. Розвідкам про біографію, творчі, наукові, громадсько-політичні контакти Великого Українця присвячено розділ "Біографія".

Завершуються життєписи відомостями про творчість Івана Нечуя, видання його творів, подекуди його спогадами про творчий задум та його реалізацію. Тому і збірник закінчується розділом "Спадщина", в якому Видавцеві хотілося б розмістити розвілки про розмаїту як письменницьку, так і наукову діяльність Івана Нечуя-Левицького, її значення.

Біла Церква, 4 серпня 2000 року

НЕЧУЄВИМИ МІСЦЯМИ

СКЕЛЯ СПАС

Стеблів стойте по обидва боки Росі в дуже гарному й оригінальному місті. Річка Рось тече з півночі і серед Стеблєва круто повертає на схід сонця, вларившиесь об високу, рівну як стіна, скелю Спас. Над самою скеллю стойте церква Спаса, а коло самої скелі впадає в Рось невеличка річка Боровиця, між високими скелями, між тополями та вербами.

З листа Івана Левицького до Олександра Конинського
Кишинів, 19 квітня 1876 року

РОДОВІД

I. КІЛЬКА ЗАУВАЖЕНЬ ЩОДО ЗАГАЛЬНОГО ОГЛЯДУ РОДУ

Метою цієї розвідки є огляд відомостей переважно метричних книг стеблевських церков, доповнених генеалогічними матеріалами клірових відомостей та сповіdalnix розписів, щодо родоводу Левицьких зі Стеблева від часів, коли представники цього роду стали підданними Російської імперії до розширення роду і зникнення стеблевського родинного гнізда. Поза цією розвідкою лишилася сила суто генеалогічного матеріалу, який, напевно, дозволить у майбутньому доповнити, уточнити та й, в окремих сюжетах, віправити її. Свідомо ми не подавали тут біографічний матеріал, який за своїми обсягами потребує опрацювання в студіях про життя окремих представників роду Левицьких.

***

Як відомо з генеалогічного дерева роду Левицьких, напрацюванням цієї розвідки стали відомості про шість його генерацій, причому протопласта о. Іоанн і всі його нащадки користувалися саме цим прізвищем.

Крім церковної гілки роду, нам відомі ще дві — шляхетська і селянська. Якщо про селянську гілку ми знаємо, що її протопласта походить з церковної гілки, то про шляхетську ми можемо це тільки припускати. Враховуючи, що наприкінці XVIII-го початку XIX ст. у Стеблеві фіксуються кілька родин шляхтичів Леонтовичів, а первісне прізвище предків Івана Нечуя-Левицького було саме таким, можемо припустити, що протопластою всіх стеблевських Леонтовичів і Левицьких був не о. Іоанн, а скоріше його батько. Однак родовід Леонтовичів та з'ясування генеалогічної історії всього роду у XVIII ст. потребує окремої розвідки.

***

Церковна гілка роду розташувалася у середині XVIII ст. Саме тоді її протопласта о. Іоанн одружився і набув у 1742 р. того соціального статусу — настоятель церкви св. Миколая у Стеблеві, — який і визначив, а в окремих випадках істотно вплинув на долю більшості представників роду аж до повалення Російської імперії. За стеблевський період історії роду п'ятеро Левицьких стали священиками, один — дячком, троє працювали вчителями. Все це цілком вкладається в поняття “церковний рід”.

На зламі XVIII ст., ще до екасування церкви св. Миколая у 1803 році, рід Левицьких презентували дві, а може й три родини — настоятеля, дячка і паламара. Пізніше за структурою родини Левицькі зі Стеблева в кожному поколінні були малою родиною, хоча з ними доживали віку різні близнюки та дальші родичі. Однак кожного покоління одна священицька родина продовжувала рід у Стеблеві. Така ситуація визначалася звуженням після 1803 року соціальної ніші, яку займали Левицькі: спочатку настоятелі церкви св. Миколая, згодом другі священики на дияконській посаді церкви Преображення Господнього, нарешті настоятелі церкви Преображення Господнього. Чоловіки, які не отримували батьківської посади, мали шукати долі в інших соціальних групах (селянин Дем'ян Левицький), або в інших краях (Петро Стефанів, Іван Семенів Левицький).

Хоча соціальний статус протопласти всього роду оцінюваний — напевно, він був шляхтичем (про це свідчить як священична доля б. Іоанна, так і шляхетські гілки роду — шляхта Левицькі і Леонтовичі), — натомість соціальні пріоритети цієї родини не були однозначними. У церковній гілці Левицьких поступово змагалися за пріоритетні соціальні зв'язки членів роду селянський, шляхетський і церковний світи. Важливим фактором соціальної орієнтації були дружини Левицьких-священиків.

Можемо припустити, що дружина о. Петра — Меланія — походила з селянського роду. Саме такої думки доходили при перегляді численних матеріалів про змагання о. Петра за парафію св. Миколая, в яких він перемагав саме завдяки ініціативній та рішучій підтримці парафіян. Крім того, одруження його сина-снаїдосмія на селяніні теж є важливим фактором. О. Стефан, син о. Петра одружився з Світославією Васильовою Коркішкою, дочкою стеблівського селянина.

З наступного покоління соціальні пріоритети дещо змінюються. О. Симеон, син о. Стефана, одружився з попівною Анною Лук'яновою Трезвинською. Його син о. Амвросій — з попівною Олександрою Матвіївою Татаровою. Однак і тут селянський світ сказав своє слово. Анина Трезвинська по матері була з селян Давиденків, а протопластою церковного роду Татарових був, можливо, селянин Татаренко, обраний громадою за кандидата на настоятельство. Однак зміна в соціальних пріоритетах все ж відбулася і, очевидно, її треба пов'язувати з грунтовними студіями, які стали необхідною умовою для рукопокладення у священика (для XVIII ст. вистачало і навчання у батька-священика), та пов'язаним з ними прискоренням формування елітарної свідомості у неркових родинах. Особливо чітко кінець старосвітського життя відбився в персоналях хрещених батьків та поручителів, яких ми зустрічаємо в метричних записах Левицьких, та, відповідно, в участі Левицьких на цих ролях у вінчаннях та хрещеннях стеблівців.

1798	сел. Плахтіски, сел. Ковалі
1802	сел. Шевченки, сел. Дмитренки
1807	сел. Коваленки, сел. Хаврусенки
1810	сел. Удивченки, шл. Жуковські, шл. Зелінські, шл. Левицькі
1814	шл. Суходольські, сел. Кучубові
1816	шл. Суходольські
1817	шл. Суходольські
1820	шл. Машковські
1821	шл. Суходольські
1823	шл. Машковські, сел. Ходаковські
1824	шл. Суходольські
1838	свящ. Серединські, дв. Новосельські
1840	свящ. Серединські, свящ. Стрижевські, дв. Машковські, військ. Баштові
1842	свящ. Серединські, дв. Машковські, дв. Мецовські, міщ. Кишинські
1844	свящ. Трезвинські, однодв. Жуковські
1845	свящ. Трезвинські, свящ. Левицькі
1847	свящ. Трезвинські, свящ. Левицькі
1849	свящ. Трезвинські, свящ. Левицькі, свящ. Єлисеєви, чинов. Куканові
1876	свящ. Топачевські, свящ. Татарові
1878	свящ. Топачевські, свящ. Татарові

Як бачимо кінець орієнтації на селянський світ припадає на 1810-1816 рр. — це останні кілька років настоятельства о. Петра, ще цілком старосвітського священика, одруженоого, можливо, на селянці, старший син якого став селянином, і початок настоятельства о. Стефана, одруженоого таки на селянці, але першого стеблівського священика, який не був людиною XVIII ст., не потрапляв у лепші конфесійні змагання і вже зріс в академічну добу.¹ (принаймні його молодший брат Дорофій (Софій?) навчався в Академії). Далі ми спостерігаємо тенденцію 1810-1820-х рр., коли за часів священинства о. Стефана трансформуються персональні тільки підхетеського походження. З кінця 1830-х рр., тобто від початку настоятельства о. Симеона, спостерігаємо ще іншу картину: дя

Левицьких пріоритетними є представники священства, а також лворянства, декласованих підхетичів (міщани, однодвірці), інколи військові з селян. Однак вже з середини 1840-х років пріоритет відається майже без винятку священинству, причому рідні.

Спираючись на цей огляд, можна запропонувати орієнтовну стратиграфію змін пріоритетних соціальних орієнтацій священинства Київської митрополії, хоча пропоноване датування не можна розглядати як домінантне (очевидно, ситуація в кожній парафії має свої особливості):

Кінець старосвітських часів (тобто часів самоврядних селянських громад) — дата смерті останнього священика в роду, який був рукопокладений ще у XVIII ст.

Часи шляхетського пріоритету — перша третина XIX ст., очевидно, період закінчується, коли починається імперська реакція на польське повстання 1830 р. і, особливо, декласація шляхти.

Становлення елітарної свідомості — 1830-і — середина 1840-х рр.

Елітарна свідомість у розквіті — з середини 1840-х рр.; важливим фактором, який вплинув на початок цього періоду, стала цітатна реформа в Православній Церкві (1843-1844 рр.) та її реалізація на місцях, коли всі православні священо- та церковнослужителі набули, по сути, статусу держслужбовців, почали отримувати державну платню.

Враховуючи можливий вплив таких потужних факторів як польське повстання та штатна реформа, розглянуті тенденції пріоритетних соціальних орієнтацій одного роду навряд чи є надто відірваними від загальностапових процесів. Ми зупинилися на поколінні о. Симеона (настоятель стеблівської церкви у 1838-1866 рр.). Природні вигідності стійке бажання зберегти хоча б на папері картини старих часів (ностальгія — біль від неможливості повернутися лодому) у його сина Івана Нечуя-Левицького, репрезентанта наступної генерації Левицьких. Невинадко він, відірваний від рідного краю, писав з Кишинева у грудні 1880 р. у листі до Павла Житецького: “Тепер я скінчив повість “Старі батюшки та матушки”. Повість чимала, на 45 листів. Мені схотілось обмалювати бит старого, а потім і молодого духовенства, і я погореду став на останніх вибраних громадах батюшках. Вони типічні, а найбільше матунки, і їх біт оригінальний. І вже діло минувшого часу; тим-то мені схотілось зберегти картини того биту”.²

Коли б йшлося тільки про Івана Нечуя-Левицького, можна було б стверджувати, що то є невна рефлексія письменника-класика. Однак, з'явилася тоді не тільки Нечуєві “Старосвітські батюшки і матушки”, але й “Любораць” Анатолія Свидницького. Йдеться про рефлексію цілого покоління відірваних від вже чи скоро поруйнованих родових гніз священичих синів.

II. СИСТЕМАТИЧНІ ВІДОМОСТІ ПРО РІД

1. Причт церкви св. Миколая м-ка Стеблева наприкінці XVIII ст.

У 1795 р., після приєднання стеблівських парафій греко-католицького обряду до православного (1794),³ на парафії св. Миколая були: настоятель, священик Петро Левицький (* бл. 1748 р.), дячок Григорій Левицький (* бл. 1765 р.) та паламар Антон Левицький (* бл. 1761 р.).⁴ З них саме о. Петро, як ми побачимо з подальшого викладу, — співаком Івана Нечуя-Левицького.

Ким доводилися йому дячок та паламар?

Дячок Григорій Левицький був сином священика Іоанна Левицького, настоятеля церкви св. Миколая.⁵ О. Петро повідомляв, що він був рукопокладений у священики преосв. Іларіоном, спікском Переславським і Борисоглібським до церкви св. Миколая в 1777 р. на місце свого батька.⁶ Про о. Іоанна Левицького відомо, що він був

рукоположений у священики греко-католицьким митрополигом Атанасієм Шептицьким у 1742 р. до церкви св. Миколая м-ка Стеблєва, а в 1768 р. через преосв. Гервасія, єпископа Переяславського і Бориспільського перейшов на православний обряд. На посаді настоятеля церкви св. Миколая він згадується ще в 1775 р.⁷ Отже, можемо стверджувати, що о. Петро Левицький є сином о. Іоанна Левицького, а дячок Григорій Левицький є молодшим братом о. Петра.

Про паламаря Антона Левицького ми не маємо відомостей щодо його родинних зв'язків з о. Петром та дячком Григорієм Левицькими.

2. Нашадки о. Іоанна Левицького:

а) діти:

Священик Петро Левицький (бл. 1748/1749-1813) народився, за різними неметричними відомостями, близько 1748 або 1749 рр.⁸ Одружитися він мав перед рукоположенням у священики, якого вимагають православні канони, тобто перед чи у 1777 році. З дітей, яких ми знаємо з консисторських довідок кінця XVIII ст., старша народилася близько 1778-1779 рр.⁹ Його дружиною була Меланія, яка народилася близько 1755-1756 рр.¹⁰ З дітей о. Петра нам відомі Марфа (* бл. 1778/1779 р.),¹¹ Даміан (* бл. 1780/1781 р.),¹² Анна (* бл. 1787/1788 р.),¹³ Степан (Стефан) (* бл. 1790/1791 р.),¹⁴ Дорофій (* бл. 1794 р.),¹⁵ Іван (* бл. 1792/1794 р.).¹⁶ Меланія, дружина о. Петра померла 29 лютого 1811 р. від "натуральної хвороби".¹⁷ Наприкінці життя о. Петро був звільнений від посади і помер 23 вересня 1813 р. у с. Бушина Звенигородського повіту.¹⁸

Дячок **Григорій Левицький** (бл. 1765-1803-?) народився, за неметричними відомостями, близько 1765 р. За консисторською довідкою наявності в нього родини не вказано,¹⁹ однак, з записів у метричних книгах, перевокуємося, що дячок Григорій був одружений. З його дітей відома Наталя (зг. 1798 р.).²⁰ Був поручителем у Швеців (9.02.1802).²¹ Востаннє в метричних книгах церкви св. Миколая він згадується в 1803 р.²² Це пояснюється тим, що після 1803 р. метричні книги церкви св. Миколая вже не велися, бо сама парафія була того року скасана, а колишній й настоятель о. Петро Левицький переведений до церкви Преображення Господнього на дияконське місце.²³ Це до скасування парафії св. Миколая і після цієї події в метриках стеблівських церков згадується Григорій Левицький без зазначення посади. Нам не вдалося з'ясувати, чи йдееться про дячка Григорія, чи про іншу особу. Навколо тут зібрані відомості про його родину. Протягом 1801-1802 рр. члени родини Григорія Левицького писалися мешканцями стеблівськими. Його дружиною була Мотронна, яка згадується в ролі хрещеної матері у Баштових (25.07.1801).²⁴ З їх дітей відома Марія (хрещ. мати у Ткаличів. 18.03.1802).²⁵

б) онуки;

Марфа (1778/1779-1799-?) була старшою дитиною в родині о. Петра. За консисторськими довідками вона народилася близько 1778-1779 рр.²⁶

Селянин Даміан (Дем'ян) (бл. 1780/1781-1813-?) (Левицький; Левиценко. 28.05.1803 р.)²⁷, старший син о. Петра. За консисторськими довідками він народився близько 1780-1781 рр.²⁸ Одружився з Парасковою, яка народилася близько 1780 р.,²⁹ а померла 12 лютого 1807 р. від лихоманки. У записі про її смерть та поховання Дем'яна названо селянином.³⁰ Другою дружиною Дем'яна була Меланія.³¹ Його діти: **Домнікія** (* бл. 1797 р.),³² **Феодосія** (* бл. 1800 р.),³³ **Корнилій** (* 13.09.1813 р.).³⁴

Анна (бл. 1787/1788-1810-?), молодша дочка о. Петра народилася, за консисторськими довідками, близько 1787-1788 рр.³⁵ Хрещена мати у Коваленків (16.02.1807). Хаврусенків (26.09.1807).³⁶ 7 лютого 1810 р. у церкві Преображення Господнього відбулося таїнство вінчання її з Андрієм, сином шляхтича Жуковського (поручителі: Василій Зелінський і

Роман Левицький).³⁷

Священик Стефан (Степан) (бл. 1790/1791-1872), другий син о. Петра, був дідом Івана Нечуя-Левицького. За консисторськими довідками, народився близько 1790-1791 рр.³⁸ Був хрещеним батьком в Удівченків (26.10.1810).³⁹ Одружився з Євфросинією Василівною (бл. 1793-1834-?), дочкою меншанки м-ка Стеблєва селянина Коркішки.⁴⁰ Була хрещеною матір'ю у Кучубового зятя (4.12.1814).⁴¹ Машковських (11.09.1820 та 4.05.1823).⁴² Ходаковських (18.08.1823).⁴³ Їх діти: о. Симеон (* 1.09.1814).⁴⁴ Петро (* 2.01.1817).⁴⁵ Іоанн (* 8.05.1821).⁴⁶ Олександр (* 9.06.1824).⁴⁷ Надія (* бл. 1827 р.).⁴⁸ Олександра (* бл. 1829).⁴⁹ Євдокія (* бл. 1830 р.).⁵⁰

Дорофій (бл. 1794-1810-?), третій син о. Петра, чому не записаний до першої консисторської довідки, складеної 1797 р., як здається, за відомостями ревізії 1795 р. Натомість пізніша консисторська довідка, складена за відомостями сповіdalного розпису 1799 р., подає відомості про нього, за якими Дорофій народився близько 1794 р.⁵¹ Здається, появля Дорофія в сповіdalному розписі 1799 р. вплинула на назначений вік його на посаду більш пізно. У цій ревізії відсутній перший Преображення Господнього за 1819 р. згадується акацією Софій, 13 років від нарощення, син о. Петра Левицького.⁵² Можливо, що тут йдееться про Дорофія.

Іван (бл. 1792/1794-1808) — четвертий, молодший син і остання дитина в родині о. Петра. За консисторськими довідками, народився близько 1792-1795 рр., а за метричним записом про смерть виходить, що Іван народився 1794 р. Враховуючи, що збереглися копії метричних книг обох стеблівських церков за 1795 р. і запису про народження Івана до них не записали, маємо зробити висновок про його народження близько 1792-1794 рр.⁵³ З лютого 1808 р. Іван помер (14 р. від нар.) від "натуральної хвороби" і його похвалили на парafіяльному кладовищі.⁵⁴

Наталія (?-1783-1798-?), дочка дячка Григорія. Була хрещеною матір'ю у Глахтінків ("Нatalia Григория лъяка дочь", 24.09.1798).⁵⁵

в) правнуків:

Домнікія (бл. 1797-1799), дочка Дем'яна. Народилася близько 1797 р. Померла у віці 2 років і була похована 15 вересня 1799 р.⁵⁶

Феодосія (бл. 1800-1803), дочка Дем'яна. Народилася бл. 1800 р. Померла у віці 3 років і була похована 28 травня 1803 р.⁵⁷

Корнилій (1813-?), син Дем'яна. Народився 13 вересня і був хрещений 14 вересня 1813 р. (хрещений батько: Миколай Мірошник).⁵⁸

Священик Симеон (1814-1872), старший син о. Стефана. Народився і був хрещений 1 вересня 1814 р. у церкві Преображення Господнього (хрещений батько: дворянин Антон Суходольський).⁵⁹ Одружився з Ліною Лук'яновою Трэзвінською. Вона була хрещеною матір'ю у Стрижевських (19.10.1840).⁶⁰ Їх діти: Іоанн (* 13.11.1838).⁶¹ Максим (* 14.04.1840).⁶² Амвросій і Анна (* 1.01.1842).⁶³ Олександра (* 17.03.1844).⁶⁴ Марія (* 9.06.1845).⁶⁵ Олеся (* 20.05.1847 р.).⁶⁶ Дмитрій і Федір (* 15.05.1849 р.).⁶⁷ Помер 22 січня 1872 р. і був похований при церкві Преображення Господнього м-ка Стеблєва.⁶⁸

Петро ("Петр") (1817-1834-?), другий син о. Стефана. Народився 2 січня і був хрещений 3 січня 1817 р. (хрещений батько: дворянин Антон Суходольський).⁶⁹ Його діти: Феоктист (бл. 1876 р.).⁷⁰

Іоанн (1821-1829), третій син о. Стефана. Народився 8 травня і хрещений 9 травня 1821 р. (хрещений батько: Антон Суходольський).⁷¹ Помер від "натуральної хвороби" і був похований 16 травня 1829 р. на вілевденному кладовищі.⁷²

Олександр (Александр) (1824-1827), четвертий син о. Стефана. Народився 9 червня і був хрещений 10 червня 1824 р. (хр. б.: дворянин Антон Суходольський).⁷³ Помер від

вісни у віці 3 років і похований 16 січня 1827 р. на пафіяльному кладовині.⁷⁴

Надія (Надежда) (бл. 1827-1847-?), дочка о. Стефана. Народилася близько 1827 р.⁷⁵ Була хрещеною матір'ю на хрещенні Марії (24.06.1845) та Олени (21.05.1847), дочок о. Симеона.⁷⁶

Олександра (Александра) (1829-1830), дочка о. Стефана. Народилася наприкінці 1829 р.; померла від віспи і похована на пафіяльному кладовищі 6 лютого 1830 р.⁷⁷

Євдокія (бл. 1830-1834-?), дочка о. Стефана. Народилася близько 1830 р. Згадується в кліровій відомості церкви Преображення Господнього за 1834 р.⁷⁸

г) прпрапронуки;

Викладач, письменник-класик, дослідник Іоанн (Іван) (1838-1918), старший син о. Симеона. Народився 13 листопада і був хрещений 21 листопада 1838 р. священиком Іоанном Марчевським, настоятелем церкви Стрітення Господнього с. Хирівки (хр. б.: священик Максим Тимофій Серединський, настоятель церкви Успіння Пресвятої Богородиці с. Дацьок).⁷⁹

Максим (1840), другий син о. Симеона. Народився 14 квітня і був хрещений 18 квітня 1840 р. священиком Іоанном Марчевським, настоятелем церкви Стрітення Господнього с. Хирівки (хр. б.: священик Максим Тимофій Серединський, настоятель церкви Успіння Пресвятої Богородиці с. Дацьок і дружина дворянки Варвара Кузьмівна Миницька).⁸⁰ Помер 25 листопада 1840 р. від віспи і похований 28 листопада 1840 р. на пафіяльному кладовищі священиком Максимом Серединським, настоятелем церкви Успіння Пресвятої Богородиці с. Дацьок.⁸¹

Священик Амвросій (1842-1909-?), третій син о. Симеона. Народився 1 січня і хрещений 3 січня 1842 р. священиком Іоанном Марчевським, настоятелем церкви Стрітення Господнього с. Хирівки (хр. б.: священик Максим Тимофій Серединський, настоятель церкви Успіння Пресвятої Богородиці с. Дацьок і дружина дворянки Варвара Кузьмівна Машковська).⁸² Одружився з Олександрою, дочкою священика Матвія Татарова, настоятеля церкви сн. Михайлівського повіту (* бл. 1850 р.). Її діти: Вячеслав (1866-1867-1867/1868),⁸³ Антоніна (бл. 1868-1905-?),⁸⁴ Леонід (бл. 1869-1905-?),⁸⁵ Олександр (бл. 1874-1905-?).⁸⁶ Аполінарій (1.09.1876-1905-?).⁸⁷ Олександра (8.01.1878-1889-?).⁸⁸ Олександра Матвіївна померла 8 січня 1878 р. від пологів у віці 28 років і похована 10 січня на пафіяльному кладовищі священиком Афанасієм Завіновським, настоятелем церкви Успіння Пресвятої Богородиці с. Дацьок.⁸⁹

Поладія Анна (1842-1900-?), старша дочка о. Симеона. Народилася 1 січня і охрещена 3 січня 1842 р. священиком Іоанном Марчевським, настоятелем церкви Стрітення Господнього с. Хирівки (хр. б.: міщанин Никодим Кицинський і дружина дворянки Домнікія Мечовська). Дружина о. Григорія Радзієвського.⁹⁰

Олександра ("Александра") (1844), друга дочка о. Симеона. Народилася 17 березня і була хрещена 19 березня 1844 р. священиком Максимом Серединським, настоятелем церкви Успіння Пресвятої Богородиці с. Дацьок (хр. б.: священичий син Світロпій Лук'янів Трезвинський, який закінчив курс семінарії, і Анна Давидова, дружина однодвірія Якова Андріїва Жуковського).⁹¹ Померла 18 серпня 1844 р. від поносу і похована 20 серпня 1844 р. на відведеному кладовищі священиком Максимом Серединським, настоятелем церкви Успіння Пресвятої Богородиці с. Дацьок.⁹²

Марія (1845-?), третя дочка о. Симеона. Народилася 9 червня і хрещена 24 червня 1845 р. священиком Іоанном Марчевським, настоятелем церкви Стрітення Господнього с. Хирівки (хр. б.: вчитель Богуславського пафіяльного училища Світロпій Лук'янів Трезвинський і священична дочка лівка Надія (Надежда) Стефанова Левицька).⁹³

Олена (Елена) (1847), четверта дочка о. Симеона. Народилася 20 травня 1847 р. і

була хрещена 21 травня священиком Василієм Левицьким, настоятелем церкви Покрова Пресвятої Богородиці с. Тараці Канівського повіту (хр. б.: священик Світロпій Трезвинський, настоятель церкви Успіння Пресвятої Богородиці с. Семигір і дочка священика лівка Надія (Надежда) Стефанова Левицька).⁹⁴ Померла 25 листопада 1847 р. від кашлю і її похована 26 листопада на пафіяльному кладовищі священик Василій Левицький, настоятель церкви Покрова Пресвятої Богородиці с. Тараці Канівського повіту.⁹⁵

Димитрій (1849-1866-?), четвертий син о. Симеона. Народився 15 травня і був хрещений 16 травня 1849 р. священиком Василієм Слісесевим, настоятелем церкви Преображення Господнього с. Сидорівки (хр. б.: священик Світロпій Трезвинський, настоятель церкви Успіння Пресвятої Богородиці с. Семигір і Анна Василієва Левицька, дружина настоятеля церкви Покрова Пресвятої Богородиці с. Тараці Канівського повіту).⁹⁶

Феодор (1849-1888-?), четвертий син о. Симеона. Народився 15 травня і був хрещений 16 травня 1849 р. священиком Василієм Слісесевим, настоятелем церкви Преображення Господнього с. Сидорівки (хр. б.: священик регистратор Даниїл Дмитрій Куханов і Анастасія Михайлова, дружина священика Василія Слісесева, настоятеля церкви Преображення Господнього с. Сидорівки).⁹⁷

Феоктист (?-1856-1881-?), син Петра. 30 липня 1876 р. йому виданий винес з метричного запису про народження та хрещення його батька.⁹⁸

г) прпрапрануки;

Вячеслав (1866/1867-1867/1868), старший син о. Амвросія. Народився близько 1866-1867 рр. У кліровій відомості церкви Преображення Господнього не згадується. Очевидно, він номер близько 1767-1768 рр.¹⁰⁰

Антоніна (бл. 1868-1905-?), старша дочка о. Амвросія. Народилася близько 1868 р. У клірових відомостях церкви Преображення Господнього згадується до 1905 р.¹⁰¹

Леонід (бл. 1869-1905-?), другий син о. Амвросія. Народився близько 1869 р. У клірових відомостях церкви Преображення Господнього згадується до 1905 р.¹⁰²

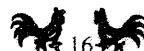
Олександр (бл. 1874-1905-?), третій син о. Амвросія. Народився близько 1874 р. У клірових відомостях церкви Преображення Господнього згадується до 1905 р.¹⁰³

Аполінарій (1876-1905-?), син о. Амвросія. Народився 1 вересня і був хрещений 3 вересня 1876 р. священиком Афанасієм Завіновським, настоятелем церкви Успіння Пресвятої Богородиці с. Дацьок (хр. б.: священик Логин Іваній Топачевський, настоятель церкви Різдва Христового с. Хохітви і Марія Созонтова, дружина священика Матвія Татарова, настоятеля церкви сн. Михайлівського повіту). У клірових відомостях церкви Преображення Господнього згадується до 1905 р.¹⁰⁴

Олександра (1878-1889-?), друга дочка о. Амвросія. Народилася 8 січня і була хрещена 11 січня 1878 р. священиком Матвієм Татаровим, настоятелем церкви св. Михайлівського повіту (хр. б.: священик Логин Іваній Топачевський, настоятель церкви Різдва Христового с. Хохітви і Марія Димитріївна, дружина священика Андрія Татарова, настоятеля церкви с. Білоцір'я Черкаського повіту). У клірових відомостях церкви Преображення Господнього згадується до 1905 р.¹⁰⁵

3. Біографічні нотатки о. Амвросія Левицького

В оригінали метричних книг церкви Преображення Господнього м-ка Стеблєва, які зберігаються в Державному архіві Черкаської області, своего часу були вписані пізніші нотатки генеалогічного характеру, які стосувалися о. Симеона Левицького та його літей. Нотатки складаються з офіційної та приватно-генеалогічної частин. Офіційну частину нотаток становлять записи під іменем хрещеного з відомостями про вистачу метричних

свідоцтв та метричних виписів. Такі записи мали обов'язковий характер. Нотатки приватно-біографічного характеру розміщені в останній графі, де мали б бути підписи свідків, але яка зазвичай лишалася незаповненою. Ці нотатки складаються з біографічної інформації про членів родини оо. Стефана і Симеона Левицьких. Нотатки зроблено однією рукою російською мовою, акуратним почерком, неквапто. Записи про видачу метричних свідоцтв та виписів, очевидно, робилися у різний час. Приватно-біографічні нотатки, схоже, зроблено за одним присідом. Треба також зазначити, що кожен такий запис відмічено невеличким хрестиком над іменем хреценого.

Ось ці нотатки, які ми наводимо за сучасною орфографією:

- A. Біля запису про народження та хрещення 1 вересня 1814 р. о. Симеона, першістка о. Стефана: "+ 1814 года. Благочинный Священник Симеон Левицкий в 1837 г. стал Священником. 22 Генваря 1872 г. умер 58 лет, и погребен при Церкви от Алтаря на восток, рядом с отцом своим, Священ. Стеф. Левицким, ум. в 1872 г.".¹⁰⁶
  - B. Біля запису про народження 2 січня та хрещення 3 січня 1817 р. Петра, другого сина о. Стефана: "+ Род. метр. именем его сыну Феодосию Петров. Левицкому 30 числа 1876 г. за №38".¹⁰⁷
  - C. Біля запису про народження 8 травня та хрещення 9 травня 1821 р. Іоанна, третього сина о. Стефана: "+ Сын Свящ. Стеф. Левицкого №3 Иоанн".¹⁰⁸
  - D. Біля запису про народження 13 листопада та хрещення 21 листопада 1838 р. Іоанна, першістка о. Симеона: "+ 26 Февр. 1874 г. за №10 м выдана ему метрич. випись, и послана в Кишинев. Род. Иван Семенов Левицкий. учитель Кишиневской мужской Гимназии. Статский Советник, Кавалер Орденов: св. Анны 3 й и 2 й степени. Малорусский Писатель с 1885 г. по болезни в отставке".¹⁰⁹
  - E. Біля запису про народження 14 квітня та хрещення 18 квітня 1840 р. Максима, другого сина о. Симеона: "+ Умер мальчиком".¹¹⁰
  - F. Біля запису про народження 1 січня та хрещення 3 січня 1842 р. близнюків Амвросія і Анни, третього сина та першої дочки о. Симеона: "+ Амвросий и Анна --- близнецы. Ильин Приходский Священник М. Стеблева Амвросий Симеонов Левицкий --- с 17го Сентября 1866 года. Рукоположен во Священника 2го Июня 1866 г., покойным Митрополитом Киевским Арсением 2 Июня 1866 г. в храмовый день св. Великомуч. Иоанна нового Сочавского в Голосіївському Монастирі. Ильин сия, Анна Семеновна Священника Григория Радзинського жена, что в С. Трушках Васильковского уезда, с 30 Авг. 1861 года".¹¹¹
  - G. Біля запису про народження 17 березня та хрещення 19 березня 1844 р. Олександри, другої дочки о. Симеона: "+ умерла".¹¹²
  - H. Біля запису про народження 20 травня та хрещення 21 травня 1847 р. Слени, четвертої дочки о. Симеона: "+ умерла".¹¹³
  - I. Біля запису про народження 15 травня та хрещення 16 травня 1849 р. Димитрія, четвертого сина о. Симеона: "Выд. ему лично 14го Августа 1869 года метрич. свидет. и вторично ноября 1876 г. подана лично в Палату по наслед.". ¹¹⁴
  - J. Біля запису про народження 15 травня та хрещення 16 травня 1849 р. Феодора, п'ятого сина о. Симеона: "Выд. ему. по почте в С. Петербург. метрич. випись".¹¹⁵
- Спираючись на запис F. можемо бути певними, що нотатки були зроблені за часів настоятельства на парафії Преображення Господнього м-ка Стеблєва о. Амвросія Левицького, третього сина о. Симеона і молодшого брата Івана Нечуя-Левицького. Виходячи з запису D, стверджуємо, що нотатки були зроблені після 1885 р., бо це найпізніша дата, наведена в них. Таким чином, нотатки зроблено між 1885 та 1905 рр.. коли о. Амвросій вийшов за штат.
- Почерк офіційних записів про видачу метричних свідоцтв і виписів, які мали б

належати настоятелю, та біографічних нотаток, вилучаються зробленими однією особою. Порівняння їх з автографами о. Амвросія Левицького, які є під кожним метричним записом за часів його настоятельства, підкрілює загальне враження, що біографічні нотатки належать саме його перу.

Роблячи ці нотатки, о. Амвросій, напевно, не мав на меті генеалогічні студії. Про це свідчить відсутність нотаток біля інших записів, наприклад, біля запису про народження та вінчання Марії, третьої дочки о. Симеона та ігнорування записів про смерть та поховання членів родини.

Привертася увагу та обставина, що власне біографічні нотатки зроблено тільки про о. Симеона, Івана Нечуя-Левицького, о. Амвросія, Анну Радзієвську. Метричні записи інших членів родини були доповнені тільки офіційними підписами, що, напевно, свідчить про певні симпатії та антипатії як самого о. Амвросія, так і в родині.

Цікаво віддається паралель, наведена п. Сергієм Лисенком під час розмови з автором. Він порівняв біографічні нотатки о. Амвросія Левицького з польською традицією біографічних записів у літературі книжок.

4. Шляхтич Роман Левицький та його нащадки

Шляхтич Роман Левицький мешкав з родиною у кінці XVIII — на початку XIX ст. на Заросі, бо в цей час він та його діти переважно згадуються саме у зв'язку з церквою св. Миколая, парафія якої знаходилася на Заросі, а після того, як у 1798 році церква св. Миколая згоріла, треба мешканці Заросі виконував у церкві Преображення Господнього о. Петро Левицький, отже, за цією ознакою можна досить відповідно розізнавати заросян.

Щодо походження Романа можемо принести, що він був родичем оо. Іоанна та Петра. На користь цього свідчить той факт, що, коли 7 лютого 1810 р. у церкві Преображення Господнього відбулося таїнство вінчання Анни, дочки о. Петра з Андрієм, сином шляхтича Жуковського. Роман Левицький записаний другим поручителем, отже, за нареченою.¹¹⁶

Одружився Роман Левицький з Нараскевою. Вона була креїскою матір'ю на початку вересня 1800 р. (занес зберігся неповним).¹¹⁷ Другою дружиною Романа була Домініка, яка народилася близько 1749 р., а померла у віці 70 років від "натуральної хвороби" і була похована 10 червня 1819 р.¹¹⁸

Був хрещеним батьком та поручителем у Лесенків (24.04.1795), Понтарів (5.05.1795), Москалів (23.06.1795). Матюшинцевого зятя (26.08.1795). Панасенків (12.11.1795). Сиринь (26.10.1797). Ішевів (24.09.1800), Ковалів (5.02.1805), Бебусенків (3.02.1807). Самохощьків (14.11.1808). Климінків (12.06.1812). Вербихи (2.02.1815). Розгонів (17.02.1818). Сиринь (28.04.1818).¹¹⁹

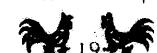
Його діти:

Єфимія (?-1780-1797-?). Була хрещеною матір'ю у Кононенків (15.01.1795), Слінченків (5.05.1795).¹²⁰ 8 листопада 1797 р. відбулося таїнство її вінчання з мешканцем м-ка Стеблєва молодиком Андрієм Святогриценком (пор.: мешканці м-ка Стеблєва Степан Куртасенко і Кирило Кошиченко).¹²¹

Меланія (бл. 1789-1799). Народилася близько 1789 р., а померла у віці 10 років і була похована 4 квітня 1799 р.¹²²

Анастасія (?-1797). Помірла і похована 20 серпня 1797 р.¹²³

Шляхтич Петро (?-1788-1808-?). Був хрещеним батьком у Нетребенків (21.01.1808), Миколенків (3.08.1813).¹²⁴ Одружився з Марією. Їх діти: Павло (Павел) (* бл. 1812 р., † 1.01.1813 р. від "натуральної хвороби", пох. на відвіденому кладовищі).¹²⁵ Діомід (* і † 15.08.1812 р., хр. б.: Сильвестр Оліїнівський).¹²⁶ Анастасія (Настасія) (* 22.09.чи 22.10.1814 р., † 23.10.1814 р.; хр. м.: Світлія Маркевичка).¹²⁷ Фекла (бл. 22.09.1817 р.,

хр. м.: Свідокія, дружина шляхтича Леонтія Марковського).¹²⁸ Андріян (* і ⚡ 26.08.1822 р., хр. б.: Іван Баштовий).¹²⁹

Мойсей (?-1790-1810-?). 2 лютого 1810 р. відбулося таїтство його вінчання з дівкою Меланією, дочкою Онуфрія Козменка (пор.: Онуфрій Лисенко і Андрій Святогриценко).¹³⁰

Шляхтич Ігнат (?-1795-1815-?). 31 січня 1815 р. одружився з дівкою Уліаною (Уляною), дочкою Гавріїла Максюка (пор.: шляхтич Сильвестр Алішевський і Андрій Максюк).¹³¹ Був хрещеним батьком та поручителем у Шевченків (14.01.1817),¹³² Самків (26.11.1819),¹³³ Тесленків (27.07.1820).¹³⁴ Їх діти: *Іоаннікій* (* ⚡ 30.03.1816 р., хр. б.: Павленко),¹³⁵ *Сава* (* 3.02 і ⚡ 4.02.1818 р., хр. б.: Вінцентій Сзерський),¹³⁶ *Анна* (* 12.12. і ⚡ 13.12.1820 р., хр. м.: Євдокія Марковська).¹³⁷ Андрій (* бл. 1823 р. і † 11.06.1827 р. від “натур. хв.”).¹³⁸ Климентій (* бл. 1825 р. і † 25.04.1827 р. від “натур. хв.”).¹³⁹

З осіб невідомого походження необхідно назвати покритку Мавру Левицьківну, яка була 1826 р. народила поза шлюбом сина Саву, який помер від “натуальної хвороби” і був похований 11 травня 1827 р. на парафіяльному кладовищі.¹⁴⁰ Можливо, вона була дочкою шляхтича Романа Левицького чи селянина Дем'яна Левицького.

5. Паламар Антон Левицький та його нащадки

Паламар *Антон Левицький* народився, згідно з відомостями консисторської довідки, близько 1761 р.¹⁴¹ Не маючи відомостей про походження паламаря Антона Левицького, можемо припустити щодо цього три версії.

По-перше, паламар Антон може не мати ніякого відношення до роду о. Іоанна Левицького. На стеблівських пафаріях періодично бути й інші Левицькі — священик Василь Левицький, настоятель церкви св. Миколая у 1788-1794 рр., священик Стефан Савів Левицький, настоятель церкви Преображення Господнього у 1815-1826 рр., Стефан Іллів Левицький, дячок на паламарській посаді церкви Преображення Господнього у 1833-1879 рр. (в останні роки за штатом),— які, наскільки нам відомо, не мали ніякого родинного відношення до о. Іоанна Левицького та його нащадків. Тому і паламаря Антона Левицького тільки на відстові збігів прізвища не можемо віносити до паламарів чи родичів о. Іоанна Левицького. Так, паламар Антон може бути родичем о. Василя Левицького. Но-друге, паламар Антон міг бути сином о. Іоанна Левицького, бо після конфлікту 1797 р., коли о. Петро втимався на пафарії, а претензії о. Василя були відкинуті, до паламара, здається не було претензій і він пробув на цій посаді до скасування пафарії св. Миколая. Отже, його вважали своїм, родичем. По-третє, паламар Антон міг бути сином або братом шляхтича Романа Левицького, який теж, можливо, є родичем о. Іоанна Левицького.

В консисторській довідці нічого не зазначено щодо родини паламаря Антона і можна було б вирішити, що він був холостяком, якщо б інші документи не переконали нас у зворотньому. Так, у справі з приводу пожежі в церкві св. Миколая 20 вересня 1798 р., коли вона повністю згоріла, фігурує *Марк*, син паламаря Антона Левицького. У справі зазначено, що на той момент Маркові було п'ятнадцять років. Отже, він народився близько 1783 р.¹⁴² Дружиною паламаря Антона була Катерина. Вона згадується як хрещена матії у Тихоненків (1.03.1803).¹⁴³

Востаннє зустрічамо згадку про паламаря Антона в стеблівських метриках 1803 р. Після скасування пафарії св. Миколая в метриках церкви Преображення Господнього він не згадується і до приту після первів не падаєв.

¹²⁸ Тут масно на увазі, що навчання в Академії, чи й в іншому середньому чи вищому навчальному закладі, було для синів священиків не винятком чи рідкім правилом, як у XVIII ст., а ставало нормою.

¹²⁹ Нечуй-Левицький І.С. Зібрання творів у десяти томах. Том десятий. Біографічні матеріали, статті та рецензії. фольклорні записи, листи. — Київ: Наукова думка, 1968. — С. 281

¹³⁰ ЦДІАК України. — Ф. 127. — Оп. 2. — Спр. 101. — Арк. 8

¹³¹ ЦДІАК України. — Ф. 127. — Оп. 2. — Спр. 101. — Арк. 4-4 зв.

¹³² ЦДІАК України. — Ф. 127. — Оп. 2. — Спр. 71. — Арк. 1.

¹³³ ЦДІАК України. — Ф. 127. — Оп. 2. — Спр. 101. — Арк. 9.

¹³⁴ Матеріали для історії Київської єпархії // Київські єпархіальні ведомості. — К., 1893. — №23. — 1 листопада. — Ч. неоф. — С. 689.

¹³⁵ ЦДІАК України. — Ф. 127. — Оп. 2. — Спр. 101. — Арк. 4-4 зв., 11.

¹³⁶ ЦДІАК України. — Ф. 127. — Оп. 2. — Спр. 101. — Арк. 4 зв., 11.

¹³⁷ ЦДІАК України. — Ф. 127. — Оп. 2. — Спр. 101. — Арк. 4, 11.

¹³⁸ ЦДІАК України. — Ф. 127. — Оп. 2. — Спр. 101. — Арк. 4 зв., 11.

¹³⁹ ЦДІАК України. — Ф. 127. — Оп. 2. — Спр. 101. — Арк. 4 зв., 11.

¹⁴⁰ ЦДІАК України. — Ф. 127. — Оп. 2. — Спр. 101. — Арк. 4-4 зв., 11.

¹⁴¹ ЦДІАК України. — Ф. 127. — Оп. 2. — Спр. 101. — Арк. 4 зв., 11. ЦДІАК України. — Ф. 127. — Оп. 1012. — Спр. 1293. — Арк. 885. ЦДІАК України. — Ф. 127. — Оп. 1012. — Спр. 1002.

¹⁴² ЦДІАК України. — Ф. 127. — Оп. 1012. — Спр. 1069.

¹⁴³ ЦДІАК України. — Ф. 127. — Оп. 1012. — Спр. 1335. — Арк. 762 зв. ДАЧО. — Ф. 201. — Оп. 1. — Спр. 1. — Арк. 149

¹⁴⁴ ДАЧО. — Ф. 201. — Оп. 1. — Спр. 1. — Арк. 167 зв.

¹⁴⁵ ЦДІАК України. — Ф. 127. — Оп. 2. — Спр. 101. — Арк. 4 зв.

¹⁴⁶ ДАЧО. — Ф. 201. — Оп. 1. — Спр. 1. — Арк. 3.

¹⁴⁷ ЦДІАК України. — Ф. 127. — Оп. 1012. — Спр. 1198. — Арк. 591 зв.

¹⁴⁸ ДАЧО. — Ф. 201. — Оп. 1. — Спр. 1. — Наприклад, арк. 13 зв.

¹⁴⁹ ЦДІАК України. — Ф. 127. — Оп. 1011. — Спр. 304. — Арк. 1.

¹⁵⁰ ДАЧО. — Ф. 201. — Оп. 1. — Спр. 1. — Арк. 8 зв.

¹⁵¹ ДАЧО. — Ф. 201. — Оп. 1. — Спр. 1. — Арк. 10.

¹⁵² ЦДІАК України. — Ф. 127. — Оп. 2. — Спр. 101. — Арк. 4 зв., 11.

¹⁵³ ДАЧО. — Ф. 201. — Оп. 1. — Спр. 1. — Арк. 140 зв.

¹⁵⁴ ЦДІАК України. — Ф. 127. — Оп. 2. — Спр. 101. — Арк. 4, 11.

¹⁵⁵ ЦДІАК України. — Ф. 127. — Оп. 1012. — Спр. 1278. — Арк. 1088 зв.

¹⁵⁶ ЦДІАК України. — Ф. 127. — Оп. 1012. — Спр. 1278. — Арк. 1088 зв.

¹⁵⁷ ДАЧО. — Ф. 201. — Оп. 1. — Спр. 1. — Арк. 24 зв.

¹⁵⁸ ДАЧО. — Ф. 201. — Оп. 1. — Спр. 1. — Арк. 134 зв.

¹⁵⁹ ДАЧО. — Ф. 201. — Оп. 1. — Спр. 1. — Арк. 140 зв.

¹⁶⁰ ДАЧО. — Ф. 201. — Оп. 1. — Спр. 1. — Арк. 24 зв.

¹⁶¹ ЦДІАК України. — Ф. 127. — Оп. 2. — Спр. 101. — Арк. 4 зв., 11.

¹⁶² ЦДІАК України. — Ф. 127. — Оп. 1012. — Спр. 1278. — Арк. 1074 зв., 1081 зв.

¹⁶³ ЦДІАК України. — Ф. 127. — Оп. 1012. — Спр. 1319. — Арк. 732.

¹⁶⁴ ЦДІАК України. — Ф. 127. — Оп. 2. — Спр. 101. — Арк. 4 зв., 11.

¹⁶⁵ ЦДІАК України. — Ф. 127. — Оп. 1012. — Спр. 1319. — Арк. 731.

¹⁶⁶ Нечуй-Левицький І.С. Зібрання творів у десяти томах. Том десятий. Біографічні матеріали, статті та рецензії. фольклорні записи, листи. — Київ: Наукова думка, 1968. — С. 263.

¹⁶⁷ ЦДІАК України. — Ф. 127. — Оп. 1012. — Спр. 1376. — Арк. 698 зв.

¹⁶⁸ ДАЧО. — Ф. 201. — Оп. 1. — Спр. 1. — Арк. 65, 76.

¹⁶⁹ ДАЧО. — Ф. 201. — Оп. 1. — Спр. 1. — Арк. 77.

¹⁷⁰ ЦДІАК України. — Ф. 127. — Оп. 1012. — Спр. 1376. — Арк. 697. ДАЧО. — Ф. 201. — Оп. 1. — Спр. 1. — Арк. 38.

¹⁷¹ ДАЧО. — Ф. 201. — Оп. 1. — Спр. 1. — Арк. 49 зв.

¹⁷² ДАЧО. — Ф. 201. — Оп. 1. — Спр. 1. — Арк. 67.

¹⁷³ ДАЧО. — Ф. 201. — Оп. 1. — Спр. 1. — Арк. 80 зв.

¹⁷⁴ ЦДІАК України. — Ф. 127. — Оп. 1016. — Спр. 276. — Арк. 317.

¹⁷⁵ ДАЧО. — Ф. 223. — Оп. 1. — Спр. 2. — Арк. 20

¹⁷⁶ ЦДІАК України. — Ф. 127. — Оп. 1016. — Спр. 303. — Арк. 1274.

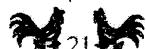
¹⁷⁷ ЦДІАК України. — Ф. 127. — Оп. 2. — Спр. 101. — Арк. 4-4 зв., 11.

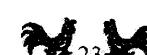
¹⁷⁸ ЦДІАК України. — Ф. 127. — Оп. 1011. — Спр. 304. — Арк. 1.

¹⁷⁹ ЦДІАК України. — Ф. 127. — Оп. 2. — Спр. 101. — Арк. 4 зв., 11. ЦДІАК України. — Ф. 127. — Оп. 1012. — Спр. 1293. — Арк. 885. ЦДІАК України. — Ф. 127. — Оп. 1012. — Спр. 1002.

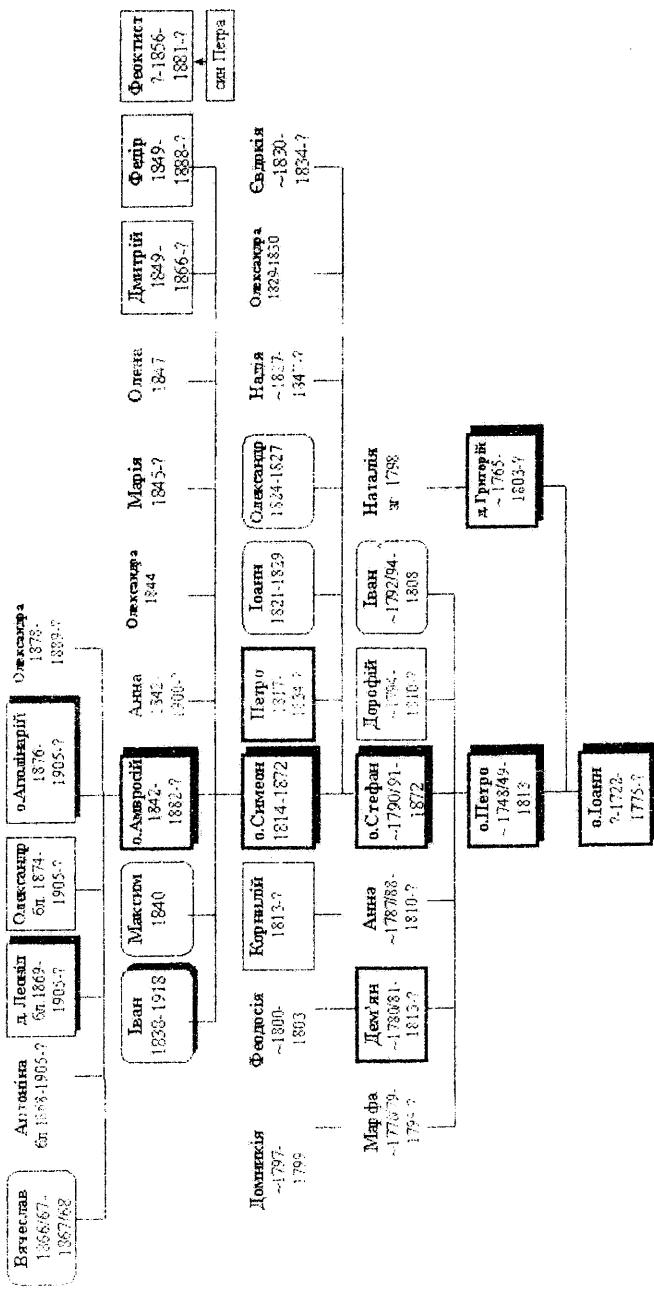
¹⁸⁰ ЦДІАК України. — Ф. 127. — Оп. 1012. — Спр. 1069.

¹⁸¹ ЦДІАК України. — Ф. 127. — Оп. 1012. — Спр. 1293. — Арк. 885

ПЕВІЦЬКІ В СТЕБЛЕВІ
Написано ф. Іоанна Лемінського
ГЕНЕАЛОГІЧНЕ ДЕРЕВО

БІОГРАФІЯ

БІЛОЦЕРКІВСЬКІ ДРУЗI
ІВАНА НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО
(Коментар до однієї фотографії)

Життя і творчість Івана Семеновича Нечуя-Левицького безпосередньо пов'язана з Південною Київщиною. Однією з місцевостей, яка постійно його приваблювала, була Біла Церква зокругу, де мешкали родичі письменника. Крім цього, І. Нечуя-Левицького поєднувало з Білою Церквою товарищування з гуртком місцевої інтелігенції, про що свідчить фотографія, латована 9 серпня 1912 р. На ній зображені Віктор Модестович Левицький, Михайло Маркелович Дубовик, Степан Леонтійович Дроздов, Модест Пилипович Левицький, Іван Семенович Нечуй-Левицький та Юрій Дроздов (Дрозденко).

З цієї групи, крім І. Нечуя-Левицького, найбільш відомий С. Дроздов (1867-1933-?), книголоб, аматор-археолог, ініціатор і засновник краснавчого руку в Білій Церкві.¹ Відомий письмом до С. Дроздова про залучення до уманським потарусом, письменником М. Ф. Комаровим, під впливом якого він зацікавився українською літературою, і відтак почав збирати українські книжки.

З 1892 по 1900 рік Дроздов працює у Київській поштовій конторі. За цей час він мав тісні стосунки з відомими українськими діячами: В. Антоновичем, О. Кониським, М. Лисенком, М. Савицьким, М. Петровим, В. Науменком і С. Єфремовим, а також І. Нечусь-Левицьким. Знайомство з археологами Б. Ханенком, М. Біляшевським, В. Козловською, М. Макаренком, К. Болсуновським та іншими стало поштовхом до ретельного вивчення археології та збирання археологічних речей.

Під час роботи у Києві С. Дроздов під псевдонімом «Мишківський» супроводжував революційну й нелегальну літературу з-за кордону. Завдяки йому поновнювались нелегальні бібліотеки як організацій (студентська й семінарська громади, соціал-демократичний гурток І. Стешенка), так і окремих осіб — В. Антоновича, О. Кониського, В. Степаненка, С. Єфремова та інших.

22 листопада 1901 р. затується літературний відомий лист І. Нечуя-Левицького до С. Дроздова, надісланий ним з Києва у м. Кошевата на Таращанщині, де на той час працював останній. В листі письменник пише про стосунки з царською цензурою щодо друку "Хмар".²

У 1904 р. С. Дроздов-Мишківський надіслав вітальний адрес на честь 35-літнього ювілею літературної діяльності І. Нечуя-Левицького.³

З червня 1911 до жовтня 1912 р. С. Дроздов працював у Білій Церкві у поштово-телеграфній конторі. Тут він неодноразово зустрічався з Іваном Нечусь-Левицьким.

С. Дроздов любив і добре зівав творчість видатного українського письменника. У 1928 р. для виставки у Києві, присвяченої І. Нечуя-Левицькому, він склав життєпис письменника і список його творів. Крім цього, до згаданої виставки Дроздовим були передані такі матеріали: 1) клірова "ведомость о церкви Пресвятыи Каневского уезда местечка Стеблево за 1846 год", в якій подано свідчення про священика цієї церкви Семена Левицького та його родину, де згадано Й. сина Іоана; 2) повість "Пронаці" (К., 1906) з автографом І. Нечуя-Левицького: "Високошанованому любителеві археології Стефанії Леонідові Дроздову в знак новаждання од авора. 1912 року".

С. І. Дроздов був фундатором і першим директором Білоцерківського Окружного музею старожитностей (1924-1927 рр.), доклав чимало зусиль на становлення і розвиток краснавчого руку Південної Київщини.

Син Степана Дроздова — Юрій — навчався у Білоцерківській тімназії, номер в Білій Церкві близько 1932-1933 рр.

Зліва від Нечуя-Левинського сидить письменник Модест Нілінович Левицький (1866-1932). Він народився на Поділлі. Закінчив історико-філологічний (1888) та медичний (1893) факультети Київського університету. Працював лікарем у Ковелі, Кієві та інших містах. Модест Левицький був одним з організаторів київського видавничого товариства "Час", яке друкувало серії прібільних публікацій, збірників та перекладів, підручників, енциклопедій.

Друкувався М. Левицький почав у 1901 р. в "Київській старині". Його творча спадщина складається з низки оповідань на теми з народного життя і визвольної боротьби, книг спогадів, переказів, популлярно-наукових лікарських порадників, української граматики. Левицький користувався псевдонімами М. Нілінович та Виборний-Макоїченко.

19 березня 1917 р. М. Левицький очолив засноване в цей день Білоцерківське товариство "Просвіта", яке провадило політику Центральної Ради у місті та окрузі. 28 жовтня 1917 р. Білоцерківська "Просвіта" оголосила себе "Білоцерківською міською українською народною Радою" і повідомила, що бере всю повну владу в місті.⁶

Під час громадянської війни М. Левицький обіймав посади головного санітарного лікаря за лінії України і очолював українську дипломатичну місію в Греції (1919).

Творчість М. Левицького за радянської влади замовчувалася, тому зараз його ім'я відоме лише вузькому колу фахівців і краснавців.

Відомо, що під час свого перебування в Білій Церкві М. Левицький у першій половині 1913 р. користувався видобутком С. Дробова для складання приступного зразка для видавництва "Час" на 1914 рік, займався рознюванням легальної української літератури.

Про сина М. Левицького — Віктора — не знайдено жодної відомості.

Якінто творчість білоцерківського фотографа Михайла Маркевича Дубовика добре відома місцевим краснавцям по поштових листівках зі зображеннями куточків Білої

Церкви, її його ім'я відоме не кожному. Біографія після піни не чекає свого дослідника. Відомо, що М. Дубовик народився у 40-х роках ХІХ ст. У 1928 р. для виставки, удаштованої в Києві з нагоди 90-ліття з дня народження І. Нечуя-Левинського та 10-ліття з дня його смерті, М. Дубовик передав свої фотопортрети, на одному з яких був напис: "У цій порі життя ми познали один одного з Іваном Семеновичем Нечуя-Левинським, а зараз мені вже лев'ятій десяток, Біла Церква. 24. V. 1928", фотопортрет лірика з Білоцерківщини, якийного Івана Нечуя-Левинського (на звороті напис М. Дубовика: "Я познав його у І. С. — Лесницький любив його слухати"), фотогістику, на якій зображені берег річки Рось біля Білої Церкви (на звороті напис М. Дубовика: "Где любив купатись І. С. Нечуя-Левинський"), рукопис вірша Дубовика "На сномин І. С. Нечуя-Левинського" (Біла Церква. 1918).⁷

Слід додати, що, крім згаданих матеріалів, на цій виставі були представлені фото білоцерківського кабінету письменника, який тут працював у 1912 р., а також дачі Михайла Дубовика у Білій Церкві, де літував Левицький, і фото місця, де любив гуляти Нечуя-Левинський у Білій Церкві.⁸

З цього короткого огляду білоцерківського кола членів І. Нечуя-Левинського ви тощо все вони поклали своє життя на покращення долі українського народу.

¹ Стародуб О. В. *Розвиток краснавчого руху на півдні Київщини (2-га половина XIX — початок 30-х років ХХ ст.)* // Юр'ївський літопис. — 1996. № 1. — С. 88-89.

² Нечуя-Левинський І. С. *Зібрання творів*. — Київ: Наукова думка, 1968. — Том 10. С. 389-390.

³ Кистяківський М. *Каталог виставки пам'яті Івана Лесницького-Нечуя. 1838-1918-1928*.

⁴ Кистяківський М. *Каталог виставки пам'яті Івана Левинського-Нечуя. 1838-1918-1928*. — К. 1928. — С. 49.

⁵ Кистяківський М. *Каталог виставки....* — С. 21, 32, 41, 64.

⁶ Стародуб О. *До історії білоцерківського осередку видавничого товариства "Час"*. // III Крайній читання І. С. Нечуя-Левинського. 1 жовтня 1998 року. — Біла Церква: Мистецтво. 1999. — С. 21-23.

⁷ Коломієць В. А. *Ліяльність "Просвіти" як органу Центральної Ради у 1917 році*. // Проблеми збереження та відродження пам'яток історії та культури. — Біла Церква. 1994. — С. 60- 62.

⁸ Кистяківський М. *Каталог виставки....* — С. 21, 27, 28, 32.

⁹ Кистяківський М. *Каталог виставки....* — С. 24, 28.

СПАДЩИНА

БУДІВНИЧИЙ УКРАЇНСЬКОГО СЛОВА
(Духовний Пресвіт України)

Вже не одне покоління нашої інтелігенції поглиблює навколо надзвичайно важливої проблеми, що стосується історичного процесу становлення і розвитку української культури, яка б служила утвердженню нашого народу як державної нації. Найгостріші суперечки, як правило, спалахують навколо розробки наукової концепції національної культури та її духовного центру. По-новому постала ця некуча проблема, коли Україні винав історичний шанс стати незалежною державою.

А тим часом сама історія вже зробила доленосний вибір щодо нашого Пресвіту ще в минулому столітті, коли українське Слово — основа національної культури — засіялося на щедрій ниві під пером великого полтавського мудрея Івана Котляревського. Його ідеальну роль у пребудові української нації відіграває відомий літератор Михаїл Грушевський, відкривши глибоко усвідомлений національний гений Тарас Шевченко, який беззастережно, з високим благоговінням сприйняв Івана Петровича, як духовного батька. Сам же Тарас Григорович є не тільки основоположником рідної писемної мови й літератури, а й став месієм великого народу.

Проте після смерті Тараса Шевченка настали велими сумні часи для України, терпнами коточими були всіяні іляхи й пірних синів, котрі проловжували велику справу соціального й національного визволення рідного народу. І саме в найтяжчий період царських заборон нашого Слова — і найреакційніші 1870 — 1880-і роки — на його рішучий захист виступив третій представник українського духовного Пресвіту Іван Нечуй-Левицький. До речі, Іван Семенович, мабуть, і не здогадувався про те, що його власні твори першими конкретно будуть названі як заборонні в сумнозвісному Ємському указі, підписаному царем Олександром II. (Яка честь!) І коли Пантелеїмон Кулін прочитав поймо видруковану “Кайданову сім’ю”, то захоплено вигукнув: “Це не вмерла Україна!” Звісна річ, благородний Нечуй не лекарював у скарбницях творів отців національної ідеї. Ні, він зачарував своїм талантом не тільки українського читача, а й вийшов у зеніті слави на міжнародній обширі. “Перевод лучших произведений И. С. Нечуя-Левицкого из народной жизни на иные европейские языки, несомненно, внес бы... нечто новое, оригинальное и интересное в европейскую литературу”, — писала газета “Киевские отклики” 19 грудня 1904 року з нагоди 35-ліття літературної діяльності Нечуя. А тим часом Іван Семенович став по суті міжнародним ювіляром: він отримав близько двохсот вітальних адресів, телеграм і сувенірів з усіх куточків України, з багатьох міст Росії та країн Західної Європи. Всі ці “лаври” надсидалися чи вручалися ювілярові без жодного примусу. То був вияв найцирішої пошани до “гетьмана української літератури”, який, глибоко усвідомивши свою історичну місію спалюємія ідей Котляревського й Шевченка, мужньо боровся проти всякої савоярії і йшов до світлої мети. Саме про оту історичну роль мудрого Нечуя у виконанні Шевченкового духовного заповіту чи не найпереконливіше сказали на ювіліт одесити: “Глубоко знаменательно и в высшей степени отрадно, что Вы, обладая высоким художественным талантом, сберегли и развили свои природные силы на благо прекрасной Украины... Вы искусственно постаровали по стопам корифеев, давших права литературного гражданства “мужичьему языку”, подобно тому, как в Западной Европе Мильтон и Данте в свое время дали права гражданства “нульгарному наречию”, т. е. английскому и итальянскому языкам”.

У ті ювілейні для Нечуя-Левицького дні сорок шість студентів Дерптського університету вінчували його як “справжнього художника великого українського слова”

за створені ним чудові поетичні постаті, які “завсігли буди і зостануться красою української літератури”. Українські студенти-пагріоти були одностайні у своєму висновку: “Ваше ім’я, високоповажний Іване Семенович, золотими літерами буде вписане на сторінки історії”.

І сто двадцять шість черні івіць, що підписали вітальний адрес (серед перших — письменник Михайло Коцюбинський, його дружина Віра та мати Глікера), закінчили ювілейне віншування пророчими словами: “Будьте щасливі, як і ми щасливі, що перед світом цілим можемо кликнути гордо: в нас був, і буде Іван Левицький!”.

Переконливим свідченням величині Нечуєвої постаті є те, що письменника за життя, враховуючи виняткові історичні заслуги, було обрано почесним членом одинадцяти творчо-наукових товариств України і зарубіжних країн. А Львівська “Просвіта” магічного Січача рідного Слова удостоїла аж двох почесних дипломів — у 1890 і 1907 роках.

До речі, ювілей І. Нечуя-Левицького 1904 року прогресивна українська інтелігенція використала як політичну трибуну: з якої заявила рішучий протест самодержавству проти соціального й національного гноблення нашого народу: надіслання листи-вимоги міністром внутрішніх справ та освіти про негайне скасування валууських указів щодо таборів та уточнення української мови й літератури. Нечуй та іншікі ювілії, відзначені на початку ХХ століття, стали історичними віхами у революційній боротьбі за вільну Україну.

“Поява численних оповідань, повістей і нарисів І. Нечуя-Левицького залишила для української мови тільки одну можливість її дальншого розвитку — концентрацію периферійних говорів навколо центральних. В другій половині XIX століття вже не могло бути й мови ані про якусь іншу основу (подільську, галицьку чи південно-західну в цілому), ані про гетерогенний шлях розвитку”. Так визначена грандіозна роль “колосального всеобіймаючого ока України” (І. Франко) в утвердженії нашої найбільшої святині — членими-монознавцями в тезах наукової конференції “Творча індивідуальність І. С. Нечуя-Левицького і літературний процес”, присвяченої 150-річчю з дня народження письменника. А тих тез — близько сотні!

Це в 1960-х роках вітчизняні дослідники перебачали уклсти й вилізувати “Словник мови Нечуя-Левицького”, який був єдиною другою частиною Шевченкового словника, але значно повнішим. Він був би прекрасним зразком і еталоном наддніпрянської мови. Як один з найголовніших і найбільших Творців рідного Слова Нечуй був визнаним таким ще за свого життя побратимами по перу і чигачами. Його благословив на велику місію утвердження наддніпрянської мови фундатор “куліпівки” — Пантелеймон Куліш. Але найбільше ралів Іван Семенович і глібоко усвідомлював свою правоту, коли одержував підтримку від прихильних чигачів. Ось уривок з листа, адресованого майстрів слова познайомим історичним пітербуржцем, який широ підтримував українсько-наддніпрянський П’емонт: “Хай живе наддніпрянська мова в літературі, як мова нашого віковічного центру національного життя. Хай гинуть усякі варваризми на никоду нашій багатії та мелодійній народній мові, так у же в’їхнись в мову наших інтелігентів, що є тільки визнав добрий народний словар”.

Ці налік слова Іван Нечуй-Левицький цитує в листі від 29 травня 1907 року до широ прихильного слобожанця Михайла Лободовського.

Як засвідчують історики й монознавці, такі слова, як “Росі” і “Русь” — тогочасні Отож Україна-Русь першою перейняла називу славетної слов’янської річки Росі. Сусідні держави Росія і Біларусь, як і їх насельники росіяни, білоруси та й донедавна русини Західної України мають теж завлячувати Росі за свої етноніми. І навіть “малорос” не є припиненням української нації, а павпаки — возвеличенням. Бо ота окреплена візантійцями Мала Русь, підлітний кордон якої проходив по річці Росі, час для нас,

українців, таке ж важливе історичне значення, як Мала Греція для греків, а Малій Рим для італійців. Вельми показовим у цьому контексті є міркування письменника Олега Чорногузя, який слушно констатує: “Інколи нам дорікають, що от, мовляв, ми малороси. Великороси і в цьому вбачають свою вищість над нами. Насправді це не приниження, а свого роду гордість. Це підтвердження того, що ми — прямі нащадки Київської Русі”.¹

Одне слово, поняття “малорос”, як і “українець”, звучить гордо. Бо то є наші священні першовитоки. Хто ж намагається укладати в слово “малорос” інший зміст, тобто меншоватості, то нехай це залишиться на його совіті.

Так ось, ми живемо в національно-духовному осерді України. А осердя країни, навколо якого об’єднується нація, образно називають П’емонтом (місто в Італії, яке стало для неї об’єднавчим центром у середині XIX століття). Виходячи з сказаного, ми, вихідці з Наддніпрянчини і, зокрема Порося, є спадкоємцями українського національно-духовного П’емонту. А його фундаторами були трійкти української духовності — полтавець Іван Котляревський, керелівець Тарас Шевченко та стеблівець Іван Нечуй-Левицький. Це підтверджують тогочасні архівні документи й преса. Та й сам Іван Семенович у полемічній праці “Криве дзеркало української мови” наголошував з цього приводу: “Деякі добродії пишуть, що ніби Галичина в будущіні стане П’емонтом для України. Вона й теперички є наш П’емонт... Але що стосується до літературної і вченій мови, то я повинен сказати, що ні Галичина, ні Буковина ніколи не будуть та й не повинні бути українським П’емонтом, а ним буде й повинна бути російська Україна”². До речі, один з найголовніших творців того ж таки галицького П’емонту Іван Франко у праці “Література, мова і діалекти” ще різкіше засудив намагання отих “добродій” переінчати українську мову: “Її цвіт і краса вирошли над Дніпром... А в нас в Галичині... язик поплутаний і запоганений...”³.

1873 року Василь Мова (Лиманський), прочитавши перші повісті І. Нечуя-Левицького, широсердно сповідався перед “нашим славутою” у поезії “До Нечуя”:

Хвала ж тобі, поете рідний,
Вкраїни-неньки рідний син!
В літературі нашій бідній,
Либонь, працюєш сам-один,
Бо більш нікого і не чути...
Працой же й далі, наш славуте,
На перешкоди не вважай
І slabших духом підсміяй!⁴

А двома роками пізніше провідний орган галицького П’емонту журнал “Правда” (1875 р.) публічно підтвердив феноменальні історичні заслуги нашого великого земляка: “Іван (Нечуй) Левицький є головним і майже єдиним представником літератури малороської в Україні”.

Сьогодні, у наші складні часи, львівські вчені-літературознавці Інна Приходько та Михайло Чорнопиский, відзначаючи 160-річчя з дня народження Івана Нечуя-Левицького, присвятили його творчості дві книжки, в яких ім’я першого українського романіста й повістяря стоять поруч з іменем геніального Тараса Шевченка. “Шевченкову естафету баштового української нації у другій половині XIX ст. — пише М. Чорнопиский у передмові до збірника культурологічних праць ювіляра, — підхопив його краянин, визначний письменник, культуролог-народознавець І. Нечуй-Левицький (1838-1918). Ця місія випала йому не випадково. Чигирин, Суботів, Сміла, Корсунь — край, “де ходили гайдамаки з святими ножами”, — це і край дитинства та юності письменника”

(Чорнопиский Михайло. Баштовий української нації).

Отже, “запашиста надросянська мова” (О. Гончар), тобто мова стеблівця І. Нечуя-Левицького, як і слово І. Котляревського й Т. Шевченка, стали основою нашої найбільшої національної святині — української літературної мови.

Історична місія Івана Нечуя-Левицького як будівничого української мови одностайно підтримана Панасом Мирним, Іваном Карпенком-Карим, Михайлом Коцюбинським, Іваном Франком, Борисом Грінченком, Агатангелом Кримським та іншими класиками. А невдовзі, після запальної “лінгвістичної війни” сконцентрувалися довкола мови Котляревського, Шевченка та Нечуя-Левицького молоді письменники — представники периферійних говорів.

Вище мовилося про заслуги І. Нечуя-Левицького як творця української мови. Але ж Іван Семенович доклав великі творчі зусилля для утвердження й розвитку рідної літератури і загалом нашої національної культури. Він, якщо хочете, є автором першої науково-літературної концепції. У великій статті “Сьогочасне літературне прямування”, видрукованій у львівському часописі “Правда” (1878, 1884 рр.), І. Нечуй-Левицький проголошує три принципи становлення й розвитку вітчизняної літератури — реальності, народності та національності. (До речі, ще донедавна за третій принцип Івану Семеновичу й як перепадало “на горіхи”!) У цій праці автор, як один з найголовніших фундаторів української культури, вельми слушно настановлює її носіїв і творців: “Художник повинен бути дзеркалом громади, але дзеркалом високої ціні, в якому б життя одбивалася правдива...”. А ще наголошував на тому, що “література повинна сприяти соціалістичному сформуванню сільської життєвості”, маючи на увазі, безперечно, не казармовий соціалізм, проти якого виступав також соціаліст І. Франко. Саме за згадану вище статтю деякі беручки критики навішували І. Нечуєві-Левицькому ярлика буржуазного націоналіста, а І. Франкові за її критику — інтернаціоналіста. Це була нікчемна спроба показати двох великих титанів-однодумців як антиподів.

Однак це ще далеко не повний перелік Нечусівих пріоритетів у історії української культури. Окрім загальновідомого факту, який засвідчує у шкільному підручнику те, що він є творцем соціально-побутової повісті, Іван Семенович першим в українській літературі написав белетристичні романи “Хмари”, “Над Чорним морем”, “Причепа” та інші. Отже, він став основоположником найголовніших і найпрестижніших жанрів нашої літератури. За це його віншували на ювілії символічним срібним вінком як “першого українського романіста й повістяря” три кити українського театру Іван Карпенко-Карий, Микола Садовський і Панас Саксаганський. А “сонце української музики” Микола Лисенко 29 грудня 1900 року писав із С.-Петербурга своєму найширішому другові Івану Семеновичу: “Ні один з українських творів не зробив на мене такого сильного, чарівного враження, як “Хмари”. Тож всі заходи вживатиму, аби вони були дозволені”.

Оцінюючи постаті Нечуя з історичного погляду як теоретика і фундатора нашої національної культури та аналізуючи написане про нього в минулому, сучасні критики прийшли до логічного висновку про те, що письменник сам зробив для розвитку рідної літератури стільки, скільки в більш розвинених народів літературах робили цілі течії й покоління майстрів слова, і що він є одноосібною енциклопедією українського життя.

А що сказав про великого артиста зору, неперевершенню письменника-пейзажиста Грінченко? Прочитавши його класичну повість “Микола Джеря”, Борис Дмитрович з благоговінням відзначив, що про окремі явища природи і, зокрема про пожежу, можна писати по-іншому, але вже ніхто цього не зробить краще за чародія слова Нечуя. До речі, Максим Рильський порівнював славетного романіста й повістяря з міфічним царем Мідасом: до чого б не доторкнулося магічне перо Івана Семеновича, воно все

перетворюється на золото.

І. Нечуй-Левицький з учителем великих майстрів слова Панасом Мирним й Михайлом Коцюбинським, не кажучи вже про молодшу генерацію письменників. Перший український академік-літературознавець Сергій Сфремов у монографії “Іван Нечуй-Левицький”⁶ зазначав, що молодші письменники писали “рожевою водицею” у порівнянні з “кров’ю написаними” творами Івана Семеновича. Світ дізнавався, що в умовах жорстоких московських заборон 1870-80-х рр. українська література все ще існує, завдяки невисипущій праці мужнього автора “Миколи Джеря”. Сергій Олександрович чітко й однозначно визначив грандіозну роль І. Нечуя-Левицького як глибоконаціонального письменника-народознавця, налі якого у вітчизняній літературі, на його думку, немає. “Нечуй був виразником українофільства того покоління українського інтелігента-середняка 1870-1880-х рр.” — спогадував про славетного стеблівця Михайло Грушевський. — Він став на сей час не тільки моїм найулюбленішим письменником, але й ідеологічним провідником і учителем”.⁶ До речі, за виняткові заслуги Івана Семеновича у творенні національних характерів ненузвано запроваджено престижну літературно-мистецьку премію його імені.

Однією з найбільших заслуг велета духа Нечуя є те, що він у співавторстві з П. Кулішем здійснив перший переклад українською мовою найголовнішої книги християнського світу — Біблії, роботу над яким завершив і видав у Британському Біблійному Товаристві І. Пулюй.

Особливу увагу приділяли Нечусіві постаті та його нетлінній творчості дослідники Й. Мітці під час українського Ренесансу 1920-х років. Так, при Всеукраїнській Академії Наук була відкрита виставка пам’яті Івана Нечуя-Левицького, яка по сутті стала першим літературно-меморіальним музеєм в Україні. Одескі кіномитці екранизували класичні шедеври прозаїка — повіті “Микола Джеря” і «Бурлачка». Уперше в українському літературознавстві Валер’ян Нідомогильний, попри його вульгарно-соціологічні засади, у розвідці «Іван Нечуй-Левицький-Нечуй. Спроба психоаналізу творчості» досліджував феномен письменника-естета за відомою системою З. Фрейда. Нині ж уперше у вітчизняній історії бібліографії. Світи Чернецький виконав титанічну наукову роботу по дослідження архівів, підготувавши до друку книгу “Генеалогія роду Івана Нечуя-Левицького” та випуск шоквартальника “Студії над життєписом Івана Нечуя-Левицького”. Завдяки подвійництву Є. Чернецького зібрали унікальні матеріали, на основі яких можна написати окремі статті про кожну персоналію з генеалогічного дерева І. Нечуя-Левицького від початку XVIII ст.

Піннути про наш духовний Імонт, одним з провідних творців якого був І. Нечуй-Левицький, хочеться окремо сказати добре слова про нашого великого сучасника, як на мене, вірного спадкосмія Нечусівих традицій,— Олеся Гончара. “Багато з’явилось після мудрого Нечуя різних книжкових словоутворень,— виголосив під час відкриття пам’ятника нашему землякові Олесь Терентійович,— та далеко не все з написаного витримало суворий випробування. А слово Нечусіве живе, не пригасло, світиться нам, і, віримо, що й нашадкам світитиме свою правою, мудростю, красою”. Саме слова мужнього автора “Пратороносців” і “Собору”, які вині золотом сяють в експозиції Нечусової світлиці чи не найпереконливіше засвідчують філософію скороминущості життя сущності й амбітної людини і несмируєшості справжніх духовних величів та їх спохадливих діянь. Саме Олесь Гончар у наші складні часи нагадував деяким заподядливим “поцінувачам”, що Нечуй — народний письменник і що виці похвали не може бути. І при цьому Олесь Терентійович завжди називав Івана Семеновича благородним, добрым, мудрим і мужнім. Бо пі прекрасні риси характеру, безсумнівно, притаманні й самому панувальникові Нечусового таланту.

Виявом найвищої народної шані ло сонячної слави Івана Семеновича є, передусім, читання море, яке завжди було великою прихильністю до його творчості. Великим визнанням його заслуг перед Україною стало відкриття пам'ятників письменникові у Стеблеві й Богуславі, а також літературно-меморіального музею на його батьківщині. У Нечусій горинці побували сотні тисяч туристів і екскурсантів з різних куточків рідної України, з ближнього і далекого зарубіжжя. Засвічуючи всесвітню славу великому письменникові, — міжнародному ювіліарові ЮНЕСКО 1968 року, — вони написали вже десять томів ехвільованих відгуків і надіслали до Стеблєва на Річку понад п'ять тисяч листів-сповідей перед своїм духовним батьком.

Стеблів, 13 вересня 2000 року

- ¹ Чорногуз Олег. Українство. Погляд // Українська культура. — 1997. — №8. — С. 7.
² Нечуй-Левицький Іван. Нові повісті й оповідання. — К., 1912. — Т. VIII. С. 357.
³ Нечуй-Левицький І. А. Міфичні та фольклорні теми // — К.: Наукова думка, 1968. — Т. 10. — С. 472.
⁴ Мова Василь (Лиманський). Старе ліздо ї мотоді птахи. — К.: Дніпро, 1990. — С. 85.
⁵ Єфремов Сергій. Іван Левицький-Нечуй. — К., 1925.
⁶ СіЧ. — 1996. — №10. — С. 18.

Наукове видання

**Студії
над життєписом
Івана Нечуя-Левицького**

Підписано до друку 10. 03. 2001
Папір офсетний
Друк - трафаретний
Наклад - 300 примірників

Видавництво ТОСК
Друк «ТехДокумент»
2001

Л Е В И ЦЬ КІ В С Т Е Б Л Е В І
Нащадки о. Йоанна Левицького
ГЕНЕАЛОГІЧНЕ ДЕРЕВО

